

Füzér vára

Ars Ensis Scholler III. dolgozat

Írta: Barta Károly

2019

Bevezetés

A füzéri vár a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található Füzér település fölé magasodó várhegyen áll. Füzér Magyarország legészakibb települése, közel a magyar-szlovák határvonalhoz, az egykori Abaúj vármegye területén. Környezetének természeti szépségei és történelmi emlékei a Hegyköz egyik leglátogatottabb kirándulóhelyévé tették. Habár viharos és igen hosszú történelme során jócskán szenvedett el károkat, a XIII. század óta álló épületegyüttes ma Magyarország egyik legjobban felújított középkori kővára.

A vár felépítése

A várat gyakorlatilag csak egy oldalról, a keletiről lehetett megközelíteni mindig is. Az első védvonala a hegy oldalába épített alsóvár volt, ennek nagy kőfalait és kapubástyáját (jobb oldali kép) a XVI. században építtette Perényi Péter. Innen sziklába vájt és fából ácsolt lépcsők segítségével lehet eljutni a felsővárig (bal oldali kép).

A felsővár betölti a teljes hegytetőt. Másfél méter széles és hat méter magas falainak belső oldalán fából készített gyilokjáró biztosította a védők számára a közlekedést. Ezt a védművet hívták a vár fokának és rajta úgynevezett vigyázó helyeket alakítottak ki az őrség számára, ahonnan kinézhetek a fal mögé és ágyúállásként is használhatók voltak. A várkapu a ma láthatónál még sokkal kisebb volt régen, épp csak egy akkora rés, amin egy ember befért. A kapubástyát szintén a Perényiek idején építették, de később, a XVII. században is bővítették. Ekkor lett kétszárnyú kapu a bejárat. A várudvaron álló két mély kút gyakorlatilag kifogyhatatlan volt, mert egy hegymélyi repedésben feltörő forrás táplálta őket. Az udvar túlsó, délnyugati végében áll a palota. Ennek alsó szintje pinceként (sörpince és szalonnáspince) és raktárként funkcionált, míg a felső szintjén voltak a lakoszobák, az ebédlő és a tárház, ahol az értékes tárgyakat és iratokat tartották. Ezutóbbinak meglehetősen erős, többszörös zárral és reteszekkel ellátott vastag vaslemezes ajtaja van és nagy valószínűséggel benne őrizték a Szent Koronát is füzéri tartózkodásának idején. A palota legnagyobb helyégeit, az öregpalotát és az ebédlőt széntüzelésű kályhával oldották meg.

A palotából nyílik a vár egyik legértékesebb épülete: a gótikus várkapolna. Építése a XV.-XVI. század fordulójára tehető és Perényi Imre nádor nevéhez fűződik. Csúcsíves ablakaiban rózsauveg ékeskedett és egy csillagháló-boltozat fedte be a tetejét. A falakat borító freskókat és az egykor benne álló szobrokat, a Perényiek protestáns hitre térésük után távolították el.

A várudvar körül, a falak tövébe épülve különböző gazdasági épületek állnak. Ide tartozik a fegyvertár, a sütőház, a konyha és mindenféle raktárépületek és kamrák. A várudvartól elkerítve a XVI. század elejéről származó virágoskert található.

A vár korai történelme

Füzér vára Magyarország egyik legrégebb középkori kővára, nagy valószínűséggel már állt a tatárjárás előtt is, ezt igazolja a várban talált, egy 1240-es években vert érem. Első tulajdonosának és birtokosának kiléte bizonytalan, egyesek valószínűnek tartják, hogy az illető az Aba nemzetségből való volt, hiszen a környéken csakis ők lehettek annyira gazdag földesurak, hogy megengedhessenek maguknak egy saját építésű kővárat. Ugyanakkor léteznek források, amik egy bizonyos Zaránd nevű személyt neveznek meg első tulajdonosként, akitől egyébként a későbbi Füzéry család tagjait származtatják.

XIII. századból fennmaradt oklevelek, az első írásos emlékek a várról, megemlítik a század eleji birtokosát, egy bizonyos Kompolt nembeli Vak Andronicust és azt is, hogy tőle II. Endre király vette meg a hozzá tartozó birtokokkal együtt. A következő években királyi kézen volt, amíg a következő király, Endre fia IV. Béla az 1260-as évek elején a lányának nem adományozta. Árpád-házi Anna, a macsói hercegné, azonban nem maradt sokáig a vár tulajdonosa, ugyanis egy-két évvel, azután, hogy megkapta azt, el is foglalta tőle a király ellen felkelő fia, István herceg, Anna több más birtokával együtt. Ennek következtében Istvánt IV. Orbán pápa 1264-ben írt pápai intésében felszólította, hogy adja vissza az elfoglalt területeket, köztük Füzér várát is, amit egyébként ez a dokumentum említ először a történelemben. István nem adta fel a bitorolt területeit, a füzéri vár még egy királyi ostromot is sikeresen visszavert Rosd nemzetségbéli Endre fia Mihály kapitánysága alatt egy 1270-ben kelt oklevél szerint. Ugyanebben az évben lett király a hercegből V. István néven és a várat Mihálynak adományozta. 1285-ig maradt a Rosd nemzetség tulajdona, ugyanis Mihály és fivére Demeter fiúutód nélkül haltak meg.

A vár XIII. századvégi történelme alig ismert. Legvalószínűbb, hogy már 1285 után Aba Amádé birtokába került, de azt, hogy milyen módon jutott hozzá, homály fedi. Amádé az ország nádoraként nagy hatalommal bírt és az Árpád ház kihalásával beálló feudális anarchia idején kiskirályként uralkodott birtokai felett 1311-ben bekövetkezett haláláig. A rozgonyi csatában 1312-ben, mikor I. Károly király legyőzte az Aba nemzetséget, elkobozta azok birtokait, köztük Füzér várát, aminek várnagyává Drugeth Fülöpöt tette. Az Anjou korban a vár királyi birtok volt, de kinevezett helyettesek igazgatták.

A vár, mint Perényi-birtok

Luxemburgi Zsigmond király 1387-ben elzálogosította a várat Ilosvai Lestáknak 3000 aranyforintért, de meglehetősen hamar vissza is váltotta, ugyanis 1389-ben már adományként adta Perényi Péter országbíró fiainak, Miklósnak Jánosnak és Imrének. A Perényi család is egyike volt azoknak a Zsigmond idejében felemelkedő, hozzá hű nemesi famíliáknak, amikkel a király az Anjou kori főurakat váltotta le. Füzér vára ekkorra már kezdett elavulttá válni, nem volt különösebb stratégiai jelentősége és családi székhelyüket is máshova (Terebes) rendezték be, ennek ellenére mégis lakott volt a vár és még bővítették is egy kápolnával. A Perényiek az 1440-es években a Pálócziakkal folytatott magánháborújuk során rövid időre elvesztették a várat. A Perényi család megtartotta hatalmát a térségben Habsburg Albert, majd Jagelló Ulászló királyok idején is. 1471-ben azonban Perényi István és Miklós részt vettek a Hunyadi Mátyás elleni Vitéz János-féle összeesküvésben, majd ennek bukása után is 1483-ban újra szembe kerültek a királlyal, aminek során a Perényiek elvesztették birtokaik jelentős részét, köztük Füzér várát is. Utóbbit Mátyás mégis visszaadta Perényi Imrének, a lázadó István és Miklós halála után. Ezzel Füzér vára vált a Perényiek utolsó megmaradt hegyre épült erősségévé, ezért fejlesztésekbe kezdtek. A XVI. század során a kaputorony elé korszerű olaszbástyát emeltek, megerősítették a várfalakat, ahol azt a terepviszonyok is engedték újabb bástyákkal, ahol nem, ott pedig vastag köpenyezéssel. A munkálatokat az olasz kőműves Alessandro Vedani és a kassai kőműves Jakab tervei alapján végezték.

Perényi Péter koronaőr az 1526-os mohácsi csatát túlélte és Szapolyai János koronázását követően a Szent Koronát Füzérre vitte, mert az egy jól védhető helyen álló vár volt elég messzire a törököktől. A

koronát a vár palotájának tárházában őrizték egy teljes éven át Ferdinánd király koronázásáig, ezután ugyanis visszakerült a megszokott helyére: Visegrádra. A képen a felújított tárház látható.

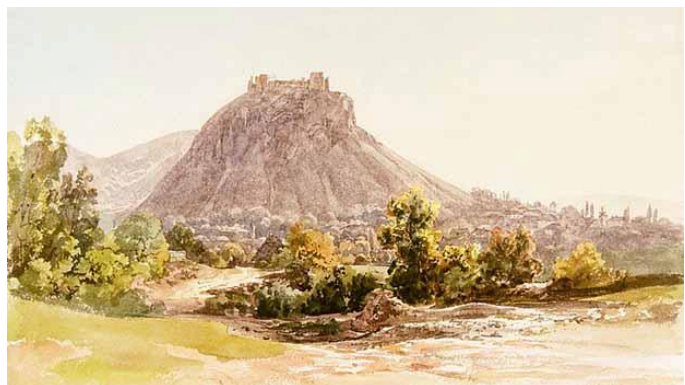
Az 1530-as évektől a Perényi család a reformáció magyarországi támogatóivá váltak, a füzéri vár hitviták színhelye volt lutheránus és kálvinista teológusok számára. 1567-ben a Perényi család férfiágon kihalt és a vár visszaszállt a királyra.

Út a pusztulásig

Több kisebb-nagyobb befolyással rendelkező nemesi család jelentette be ekkor igényét a Perényi birtokokra, köztük Füzér várára is, ami végül a Báthori családhoz jutott. 1614-ben a Nádasdy család örökölte meg a várat, akik nem nagyon használták, mert nagyobb és fontosabb birtokaiktól igen messze esett. Az 1670-es Wesselényi összeesküvésben betöltött szerepe miatt Nádasdi Ferencről a királyi kincstár többi birtokával együtt elvette Füzér várát is. Ezután a király német helyőrséget helyezett el a várban, akiknek igencsak meggyűlt a baja a környező erdőkben bujdosó leszerelt, rebellis végvári vitézekkel. Gyakori, gyors rajtaütésekkel olyannyira sakkban tartották őket, hogy a német őrség egy idő után már el sem merte hagyni a várat. A király 1676-ban parancsba adta az őrségnek a rebellek teljes felszámolását és erősítésként csapatokat is küldött nekik. A bujdosók viszont olyan jól ismerték az erdőket, hogy el tudtak rejtőzni a németek elől, akik napokkal később dolguk végezetlen tértek haza. Az őrség vezetője ekkor utasította embereit a füzéri vár felégetésére, bástyáinak lerombolására, kútjainak betömésére és az épületei lakhatatlanná tételére, nehogy egy esetleges magyar függetlenségi mozgalom erőssége legyen. Így is lett. A környék faluiban élő emberek ezután kezdték elhordani a várból a köveket építkezés céljából.

Felújítás

1686-tól a vár a Károlyi család birtokában volt. A reformkortól kezdtek felértékelődni a fennmaradt középkori várak a romantika és a nacionalizmus hatására. Az első képzőművészeti alkotások a várról is ekkor, a XIX. század folyamán keletkeztek, mint

például Thomas Ender osztrák festő alkotásai (jobb oldali kép). A Károlyi család 1934 és 1936 között kisebb mértékű állagmegóvást finanszírozott saját költségen. Tervben volt a kápolna teljes renoválása, de sajnos ez akkor még nem valósulhatott meg. Már 1977-től megkezdődtek a régészeti munkálatok a várban, de a rekonstrukció csak 1992-ben indult meg. Sok építész és kőrestaurátor munkája és több, mint kétmilliárd forint Európai Unió támogatás eredményeképpen nyitotta meg kapuit 2016-ban a megújult füzéri vár, helyreállított felsővárral, alsóvárral, palotaszárnyal és kápolnával. A vár otthont ad sok a középkort és a Szent Koronát bemutató interaktív kiállításnak. A kápolna felszentelését már tervezik. A katolikus és a református egyházak közösen ökumenikus templomként fogják használni.

A képeken: Füzér vára 2014-ben (balra) és 2016-ban (jobbra)

A képeken: a felújított várkápolna oltára (balra) és csillaghálós mennyezete (jobbra)

Felhasznált források:

https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCz%C3%A9ri_v%C3%A1r

<https://fuzervara.hu/fuzer-vara/vartortenet/>

<https://fuzervara.hu/fuzer-vara/varepites/>